

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-2

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52

Volume 52

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkey, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce

Adresa redakce

Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 806/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

kryta dlažba, tvořená čtvercovými cihlovými dlaždicemi (17×17×3; s. j. 902). Její povrch, na kterém ležela uhlikatá vrstva s. j. 107, nesl známky požáru (rozpraskané dlaždice). Pod dlažbu s. j. 902 již sonda nebyla prohlubována. V rámci sondy S3 byly lokálním prohloubením (60×70 cm) ověřeny stratigrafické poměry v JZ rohu původního středověkého kostela. Výsledné pozorování přineslo obdobné zjištění, učiněné již v sondě S2. Střídal se zde dusaný, snad pochůzný vrstvy s planýrkami a dorovnávkami. Pod nimi, přibližně ve stejné úrovni jako v sondě S2, se nacházela cihlová podlaha ze čtvercových dlaždic, opět značně zasažena požárem. Pod dlažbou ležela jen přibližně 10 cm silná sterilní žlutá písčité hlína, související snad se zakládáním kostela (s. j. 112). Dále v hloubce 0,65 cm pokračovala již jen černošedá tuhá plastická hlína (s. j. 109), která ve svrchní části obsahovala keramiku datovanou do 13. století, ve spodní pak materiál pravěkého stáří, pravděpodobně z období kultury lužických popelnicových polí. Celková hloubka sondy od původní dlažby dosáhla 0,9 m.

I když sledované zemní práce nebyly velkého rozsahu, přinesl archeologický výzkum důležitá zjištění. Při snižování podlah se podařilo odhalit kamennou barokní dlažbu, která pokrývala podlahu lodi kostela téměř po celé ploše. V místech mladších zemních zásahů dlažba chyběla. Ve stejné úrovni jako kamenná dlažba se nacházel i obdélný kamenný blok, pravděpodobně náhrobek blíže nezkoumané neznámé hrobky. Pod kůrem a v bočních kaplích kamenná dlažba prokazatelně chyběla, tyto části byly vydlážděny dlažbou z pálené hlíny, buď čtvercových dlaždic, nebo prostých cihel. Toto zjištění ukazuje na skutečnost, že hudební kruchta a boční kaple byly zřízeny až v pokročilém 18. století a kamenná dlažba byla tedy pravděpodobně staršího data. Hypoteticky můžeme její vznik položit již do 60. let 17. století, kdy mělo dojít k celkové obnově kostela po požáru.

Barokní kamenná dlažba byla se svolením NPÚ, ú. o. p. Olomouc odstraněna (dána k rozebrání místním občanům). Jen v Z polovině lodi kostela byly v původním uložení ponechány dvě její menší části o ploše asi 2 m². Dále byl na svém místě, ovšem proti původnímu uložení ve snížené poloze, ponechán „náhrobní“ kámen. Po odstranění dlažby z pískovcových kvádrů se ve V části lodi kostela objevilo 5 obdélných výkopů, které považujeme za hrobové jámy. V J polovině lodi kostela byla před pilastry a bočním oltářem kamenná čtvercová dlažba doplněna dlažbou z pálené hlíny a cihlami. Toto doplnění lze spojit z pozdější dostavbou bočních oltářů a dostavbou bočních pilastrů.

Při průřezech do obou bočních kaplí byla zjištěna nároží Z průčelí původního kostela s návazností na zdivo lodí. V interiéru bylo průčelí zbouráno a vybráno včetně základového zdiva tak, že se jevílo již jen jako negativ, který směřoval v SJ směr. K středověkému obvodovému zdivu kostela můžeme přiřadit cihlovou dlažbu s. j. 902 nesoucí stopy požáru (stejně jako obvodové zdivo starší fáze kostela), která je zatím nejstarším známým pochůzným povrchem v interiéru kostela. U J kaple se při prohloubení sondy S3 podařilo odhalit pravěkou a následnou středověkou kulturní vrstvu, která dokládá starší osídlení ještě před založením kostela.

Na základě drobné sondáže a odborného dohledu nad snižováním terénu v interiéru kostela v Němčicích nad Hanou můžeme předběžně říci následující. V místech dnešního kostela se nacházelo osídlení již v mladší době bronzové a prostor byl osídlen i ve 13. století, ještě před výstavbou kostela. V dosud blíže neznámém období středověku (nálezové situace nebyly takového rozsahu, aby se podařilo stavbu přesněji časově zařadit) byl vystavěn kostel, jehož obdélná loď dosahovala délky 12,8 m. Šířka byla stejná jako u dnešního kostela (8 m). Jeho podlahová úroveň, tvořená čtvercovými cihlovými dlaždicemi, se nacházela v hloubce přibližně 0,5 m od podlahy současné. Podobu presbytáře neznáme (jeho podlaha byla opravena již před započítáním výzkumu, viz obr. 87). Po prozatím neznámém časovém období fungování tohoto kostela došlo k jeho požáru. Zda se jednalo o požár zmiňovaný k roku 1663, nelze doložit. V barokním období (po roce 1663) bylo Z průčelí kostela sneseno a posunuto dále k západu. Severní a jižní stěna středověkého kostela jsou ale v hmotě dnešního zdiva zachovány. V tomto období byl snad kostel opatřen i pískovcovou dlažbou. Minimálně od tohoto období se v interiéru kostela pohřbívalo. Následně došlo v 18. století k výstavbě hudební kruchty a obou bočních kaplí.

Václav Kolařík, David Merta, Blanka Veselá

Literatura

Kuča, K. 2000: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl IV.* Praha.

Samek, B. 1999: *Umělecké památky Moravy a Slezska. 2. svazek J/N.* Praha.

Resumé

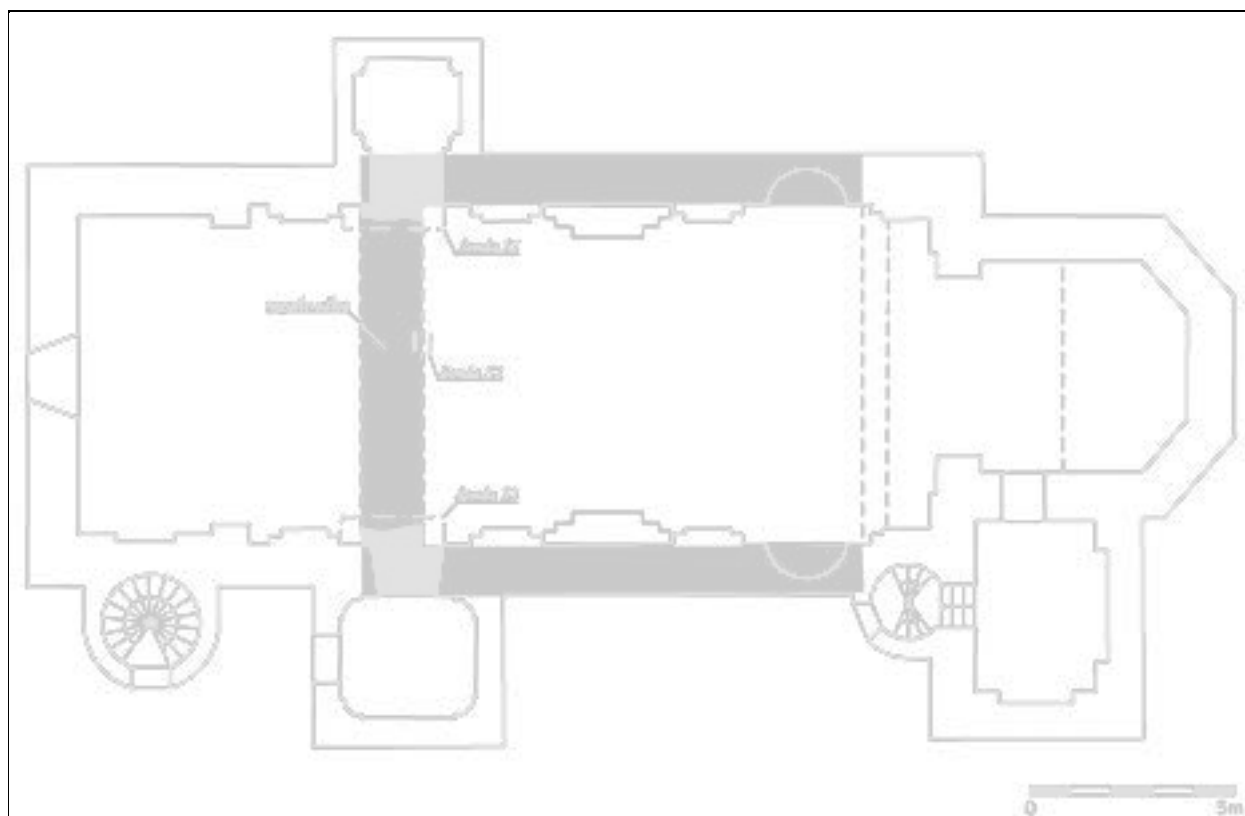
Němčice nad Hanou (Bez. Prostějov), Komenský Platz, Maria-Magdalena Kirche. Mittelalter, Neuzeit. Kirche, Siedlung. Rettungsgrabung.

OLOMOUC (K. Ú. OLOMOUC-MĚSTO, OKR. OLOMOUC)

Mlčochova, Dobrovského ulice – Locatelliho bastion, p. č. 146, 87/23, 87/26. Středověk, novověk. Městská brána, bastion. Záchraný výzkum.

V rámci přípravných prací pro projekt „Olomoucký hrad“ byl NPÚ, ú. o. p. v Olomouci osloven zpracovatelem, Studiem PRAK s.r.o., aby provedl archeologickou sondáž, dokumentaci a archivní rešerši brány Věch svatých, průzkumu hradebního vnitřního prostoru za branou mezi Locatelliho bastionem a kurtinou a rešerši literatury k Cikánské brance (Zatloukal 2010). Terénnímu výzkumu předcházely archivní rešerše v barokních plánech pevnosti, uložených v Rakouském státním archivu – Válečném archivu ve Vídni (Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Wien), skupina 11, Ženíjná a plánový archiv (Karten- und Plansammlung, Genie- und Planarchiv Inland, C IV, Olmütz alpha), přičemž bylo především využito dosud nepublikovaných výsledků řešení výzkumného projektu P. Michny (1997; 1998; 1999; 2000).

V popisovaném prostoru probíhaly v letech 1972–1975 rozsáhlé sondážní práce, kdy bylo v rámci programu „Sa-

Obr. 87. Němčice nad Hanou. Vyznačení odkrytých zděných konstrukcí v plánu kostela.

Abb. 87. Němčice nad Hanou. Plan der Kirche mit dokumentierten Mauern.

nace dómských hradeb“ vykopáno 53 statických sond (Dohnal 1974, 106–111, tab. 111–113; 1975, 8691). V bezprostřední blízkosti brány Všech svatých byly v roce vyhloubeny tři statické sondy 41/73, 42/73 a 43/73 (Dohnal 1987, 83–87). Sonda 41/73 (obr. 1) byla vykopána u Z stěny brány Všech svatých do hloubky 1,60 m, kde se objevilo podloží (Dohnal 1987, 83). Základy brány však nebyly tímto výkopem ověřeny, stejně tak není popsáno, zda bylo zjištěno skalní nebo písčité podloží. Sonda 42/73 (obr. 1) byla vykopána do hloubky 1,20 m, kde se objevilo písčité podloží (Dohnal 1987, 85). Sonda 43/73 (obr. 1) nebyla z důvodu přesunu pracovníků na výzkum obchodního domu Prior dokončena (Dohnal 1987, 86).

Sonda S 1/10 o rozměrech 2,00 x 2,00 m a hloubce až 2,30 m byla situována přímo před zazděný portál brány Všech svatých tak (střed sondy S 1/10: X=1 121 094,01, Y=546 442,38), aby byla odkryta JV polovina brány (obr. 1). Sonda S 1/10 měla zjistit stav a hloubku základů (k. 901) na SV straně brány Všech svatých. Původně nadzemní zdivo brány sahá dnes až do hloubky 1,50 m (221,27 m n. m.) pod úroveň současného terénu, který byl o tuto mocnost navýšen (obr. 2). Nadzemní zdivo je budováno z kvádříků o rozměrech 0,25×0,40×0,20 m, spojovaných poměrně kvalitní bílou vápennou maltou. Spáry mezi kvádříky jsou podřezané. Nadzemní zdivo je ukončeno nárožním kamenem – odrazníkem o rozměrech 0,45×0,32×? (hloubka) m. Pod kamenicky opracovaným odrazníkem leží vlastní základové zdivo vybudované ze zhruba osekáných nepravidelných kamenů ca 0,24×0,10×? (hloubka) m, rovněž pojených poměrně kvalitní bílou vápennou maltou, která vyhrzává ze spár.

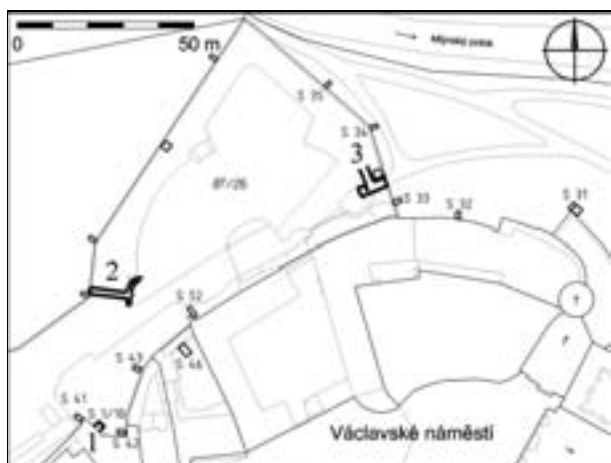
Základové zdivo je vysoké jen 0,80 m a postupně se směrem dolů zužuje. Základová spára je přímo na skalním podloží k. 105, úrovni 220,46 m n. m. (obr. 2).

Celou situaci lze interpretovat následujícím způsobem – věž byla založena na skalním podloží na dvou rovnoběžných podlouhlých patkách orientovaných ve směru SV–JZ. Podařilo se rovněž zjistit původní rozměry brány ve věži, která měla šířku 2,90 m a výšku 4,15 m (obr. 3). Zcela jednoznačně se tak podařilo potvrdit hypotézu J. Kšíra (1967, 50), že brána Všech svatých navzdory skepi V. Richtera (1959, 64) stále stojí a je velice dobře dochovaná.

Průzkum prostoru za poternou Locatelliho bastionu – Cikánským výpadem – se omezil na zaměření a fotodokumentaci. Poloha středu branky: X=1 121 055,62, Y=546 445,12.

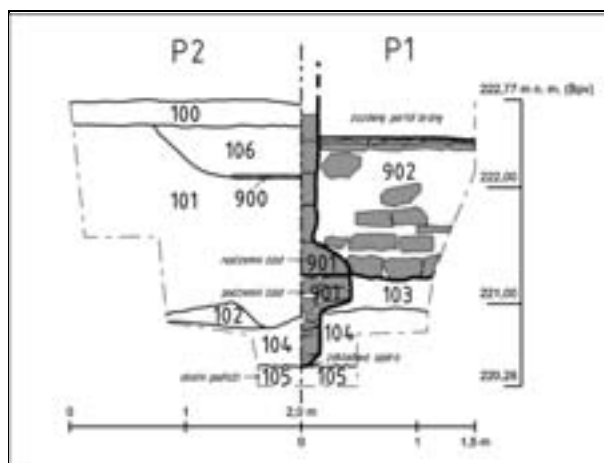
Průzkum prostoru za zazděnou brankou v SZ boku Locatelliho bastionu (střed branky: X=1 121 025,05, Y=546 361,21), přístupnou ze sadu Pionýrů, měl pomoci odpovědět na nejasnosti ohledně její funkce a doby vzniku. Podzemní chodby byly zaměřeny speleologickými metodami, přičemž byl vytýčen volný polygon se sedmi body o celkové délce záměrů 44,96 m. Protože polygon zůstal otevřený, mohlo dojít k jeho natočení. V místech polygonových bodů byly vyhotoveny řezy chodbou. Archivní rešerší se jednoznačně nepodařilo najít odpověď na nastolenou otázku účelu podzemní chodby. Jako nejpravděpodobnější interpretace se ale jeví její funkce jako kanalizační stoky z 19. století.

Richard Zatloukal

Obr. 88. Olomouc, Mlčochova, Dobrovského ulice. Poloha archeologických sond na DKM Olomouce.

Abb. 88. Olmütz, Mlčochova, Dobrovského Str. Die Lage der archäologischen Sondagen im DKM Olomouc.

Obr. 89. Olomouc, Mlčochova, Dobrovského ulice. Sonda S 1/10 u městské brány Všech svatých, profily P 1–2.

Abb. 89. Olmütz, Mlčochova, Dobrovského Str. Sondage S 1/10 beim Stadtor der Allerheiligen, Profile P 1–2.

Literatura

Dohnal, V. 1974: Sondáž na dómském návrší v Olomouci (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů 1973*, 106–111, tab. 111–113.

Dohnal, V. 1975: Pokračování sondáže na dómském návrší v Olomouci (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů 1974*, 86–91.

Dohnal, V. 1987: *Systematický archeologický výzkum, Zpráva o 1. etapě (1972–1974)*. Rkp. náleзовé zprávy. Uloženo: Archiv Vlastivědného muzea v Olomouci.

Kšír, J. 1967: Dvě neznámé a dosud existující středověké brány v Olomouci, *Památková péče* 27, 50–56.

Michna, P. 1997: *Bastionová pevnost Olomouc. Od opevněného města k tereziánské pevnosti. Průvodce dějinami a expozicí*. Olomouc.

Michna, P., 1998: Bastionová pevnost Olomouc – památková dokumentace. Výsledky Projektu výzkumu a vývoje č. 99. In: *Památkový ústav v Olomouci, Výroční zpráva 1997*, Olomouc, 94–95.

Michna, P. 1999: *Bastionová pevnost Olomouc II – využití památkové dokumentace*. Etapová výzkumná zpráva č. 1. Rkp. výzkumné zprávy, ev. č. D - 434. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v Olomouci.

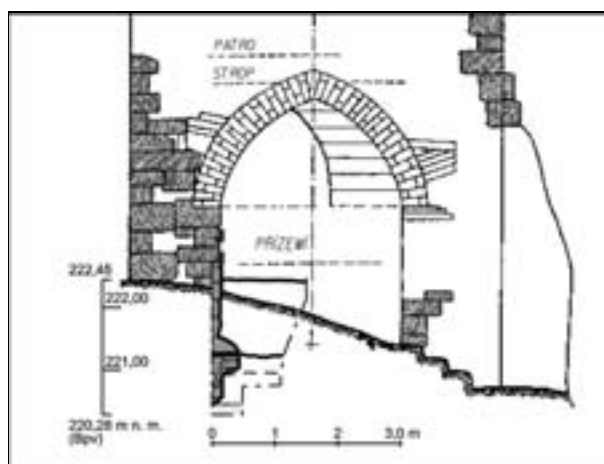
Michna, P. 2000: *Bastionová pevnost Olomouc II – využití památkové dokumentace*. Rkp. závěrečné výzkumné zprávy, ev. č. D - 432. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v Olomouci.

Richter, V. 1959: *Raněstředověká Olomouc*. Praha – Brno.

Zatloukal, R., 2010: *Olomouc, Mlčochova 5, Dobrovského ulice – Locatelliho bastion, akce NPU011/10; 26. duben 2010 – 30. duben 2010*. Rkp. náleзовé zprávy, ev. č. D - 820. Uloženo: Archiv NPÚ ÚOP v Olomouci.

Resumé

Olomouc (Kataster Olomouc-Stadt, Bez. Olomouc), Mlčochova, Dobrovského Str. – Locatelli Bastion, Parz. Nr. 146, 87/23, 87/26. Mittelalter, Neuzeit. Stadtor, Bastion. Rettungsgrabung.

Obr. 90. Olomouc, Mlčochova, Dobrovského ulice. Detail soutisku profilu P 1 s nárysem sz stěny brány Všech svatých (podle Kšír 1967, 54).

Abb. 90. Olmütz, Mlčochova, Dobrovského Str. Detail des Profils P 1 mit der nordwestlich orientierten Mauer beim Allerheiligen-Stadtor (nach Kšír 1967, 54).

OLOMOUC (K. Ú. OLOMOUC-MĚSTO, OKR. OLOMOUC)

Ulice Na Hradě, p. č. 654. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2009 proběhl v areálu budovy 245/5 UP Olomouc záchranný archeologický výzkum v souvislosti s výstavbou venkovního výtahu. V sondě (2,7×2,9 m) byly zachyceny především souvrství s antropogenními nálezy odpadního charakteru a komunikační horizonty od období středověku do novověku. Kulturní vrstvy z mladší až pozdní doby hradištní (11–první pol. 13. stol.) indikují existenci předměstské tzv. Michalské osady v prostoru Michalského vrchu, ze které se v průběhu vrcholného středověku vyvinulo městské fojtství, jež je rovněž doloženo kulturními vrstvy s keramickými nálezy a úpravami povrchu terénu. Vývoj v daném prostoru ply-